

I na dat nagin enavos pli

La regenza ha preschentà il concept grob rumantsch grischun en scola

DAD ERWIN CADUFF

■ «Rumantsch rrischun duai survegnir ils proxims onns la schanza da sa verifitgar en las singulas vischnancas ubain regiuns sco linguatg da scola.» Quai è tenor cusseglier guvernativ Claudio Lardi il pli impurtant messadi dal concept grob ch'è vegnì preschentà ier a las medias. Bler n'è betg sa midà tar il concept oriund. En tge direcziun che tut sa mova è cler. En la sessiun d'avust 2003 ha il cussegl grond decidì d'edir a partir da quest onn tut ils meds d'instrucziun mo pli en rumantsch grischun. Sin quella decisiun sa basa la regenza e perquai na dat quai era nagina dumonda, rg en scola gea u na. La dumonda è mo quella dal cura e co. Las trais variantas «pionier» «standard» e «consolidaziun» valan anc adina.

Las 37 pusiziuns ch'èn vegnidas inoltradas da persunas singulas, vischnancas ubain instituziuns han ins prendì serius. L'appel d'annullar il conclus dal cussegl grond dentant, lez ha la regenza refusà categoricamain, pertge quel ha confermà si'intenziun pliras giadas.

Ivo Berther (san.) e Claudio Lardi èn persvadids da chaminar en la dretga direcziun. «Rumantsch grischun è ina part da la soluziun e betg dal problem», menziunà ha Lardi.

FOTO E. CADUFF

Quai ch'ins ha fatg èn inqual adattaziun. Ina è quella ch'il rg na duai betg daventar linguatg discurrì en las lecziuns. Per las persunas d'instrucziun èn plinavant previds divers curs d'approfondaziun suenter la scolaziun funda-

mentala. Lura duai era la confederaziun sustegnair l'entir project finanzialmain. Ils custs fin l'onn 2012 èn calculads cun 9 milliuns francs. Ils dretgs correspundents èn francads en la lescha federala davart agid finansials per mante-

gnair e promover la lingua rumantscha e taliana.

Situaziun giuridica intscherta

Il punct da stgarpitsch pudess dentant esser il dilemma cun las competenzas da vischnanca. Tenor

situaziun giuridica pon quellas decider davart l'introducziun dal rg. Quai resta per ils proxims diesch onns uschia. Ils 2008/09 garantisce la regenza dentant ina procedura da mediaziun per «chattar ina soluziun en enclegientscha». Cun auters plets: Ins spera d'avair scolas avunda ch'èn prontas per il prim pass. Sin fundament da las experientschas fatgas stuess quai esser pussaivel da persvader las autras da suandar voluntariamain. E sche quai n'è betg pussaivel, lura «ston vegnir examinadas ed eventualmain exequidas eventualas adattaziuns dal dretg» sco quai ch'igl è vegnì ditg. Ubain pli chapibel: «Sche las vischnancas n'han betg introduci en diesch onns il rg en scola, sche vegn la basa legala midada, uschia ch'ins po sfurzar l'introducziun.

«Skeptichers stuvain nus provar da persvader cun buns meds d'instrucziun», ha ditg Lardi ier. Quels per la prima classa vegnan ad esser pronti sin il cumenzament da scola 2007. In onn pli tard suondan quels per la segunda classa.

> COMMENTARI E PAGINAS 2 E 3

COMMENTARI

Il davos naufragi

DAD ERWIN CADUFF

Quai ch'il pur n'enconuscha betg, quai na magl'el betg. Ils Rumantschs èn oriundamain in pievel da purs. Quai sent'ins. La skeptica e la stinadadad èn anc adina tratgs characteristics. Nus essan Sursilvans, Sutsilvans, Surmirans, Valladers ubain Putèrs, dentant maina Rumantschs. Ina Rumantschia n'ha mai existì.

Introducì rumantsch grischun en scola na vegn betg ad esser simpel. Betg perquai ch'el fiss vegnì sfurzà d'in di sin l'auter. L'idea è gia naschida il 1982. Betg perquai ch'ins chapiss el vess. Cun mo in zic bunaveglia chapescha mintgin rumantsch grischun e blers che sa lamentan da «quest bastard» na san betg differenziar tranter rg ed in idiom che n'è betg l'agen. Betg pervi d'in tempo memia gagliard. Las trais fasas per introducì il rg laschan tuttas libertads e dattan temp avunda per far guttas cun chau.

Il problem cardinal èn e restan ils Rumantschs sez. Nus n'essan betg pronti dad unfir in zic atgnadad per persvader survegnir dapli forza ed unitad. Separar è gia da vegl ennà stà la devisa. Per motivs confessiunals, idealistics ubain pervi dal prestige. Deus empe da Dieus. Gliergia empe da gloria. De empe da da. Quai che differenziescha e separa è bun. Pli gugent ir tuts a frusta da persai che sa tegnair ensemen e reuschir.

Donn, pertge l'idea d'unifitgar il linguatg da scrittira è e resta buna. Ella fiss realisabla ed il concept preschentà pragmatic. Ma forsa ch'igl è vegnì targlinà memia ditg. Tgi che va plaun na va betg adina mo saun, el po era vegnir memia tard. Il spazi da diesch onns che vegn concedì a las vischnancas vegnan bleras da quella a nizegiar e sin ch'ellas pon vegnir sfurzadas da far il pass na dat quai strusch pli uffants rumantschs. E lura vess in bun project fatg naufragi. I fiss il davos naufragi. «Welcome to reality».